

The volume closes with a comprehensive summary by Claudio Negrelli of all articles. Rather than just summarizing their contents, Negrelli underlines the methods used and combined, as well as the more or less common periodization of the early medieval history of the Adriatic. This periodization is based on an analysis of different products, amphorae, coins and sites connected to ports and commercial routes. The first period begins after the Gothic war and ends in the late 7th century. The next covers the 8th and most of the 9th century, followed by the third period which ends with the 11th century.

Although this volume is not directly dedicated to Venice, the mention of the lagoon settlements was unavoidable in all of the articles. In a way, the book on exchanges, ports and production offers a framework for understanding the history of Venice as part of the Adriatic region.

All three volumes, even though certain articles may be subjected to greater criticism, summarize our knowledge of the early medieval history of Venice and the Adriatic, offer analyses of recently discovered or less known archaeological materials and new interpretations of written sources. Above all, they foster new methodological paradigms for researching the region and testify to the necessity of combining approaches from different disciplines.

Neven Budak

Splitsko komunalno društvo u srednjem vijeku

*Tonija Andrić, Život u srednjovjekovnom Splitu, Svakodnevnic
obrnika u 14. i 15. stoljeću, Zagreb-Split: Hrvatski institut za povijest,
Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta u Splitu, 2018, 329 str.*

Monografski prviijenac Tonije Andrić raduje iz više razloga. Najnoviji je to naslov koji u maniri velikih ostvarenja hrvatske historiografije stručnoj i široj javnosti tematizira dalmatinsko srednjovjekovlje. Nadalje, knjiga je doista vrijedan doprinos rasvjetljavanju kompleksnog procesa društveno-institucionalnog sazrijevanja dalmatinskih komunalnih društava. Imajući na umu kako svako urbano dalmatinsko društvo pokazuje svoje mikroregionalne specifičnosti, uvjetovane ekonomijama koje proizlaze iz zadatosti komunalnog prostora, studija rasvjetljava iskustvo splitskog komunalnog društva promatrano posredstvom raznovrsne građe splitskog notarijata. Razvojni ciklus srednjovjekovnih dalmatinskih društava odvijao se kroz čitavo srednjovjekovlje – počevši od raslojavanja prvih društvenih grupa tijekom ranoga srednjeg vijeka pa do konačnog formiranja staleški strogo podijeljenog društva tijekom kasnog srednjovjekovlja.

Povezanost društvenog i ekonomskog razvoja autorica prati na primjeru ekonomske aktivnosti splitskih pučana, odnosno jednog njihovog dijela. S obzirom na to da se proces društvene stratifikacije očitovao, među ostalim, i na način da se poduzetniji i bogatiji sloj trgovaca i obrtnika prometnuo u građanski stalež, dok je određeni dio nastavio egzistirati kao običan puk, dotle autorica ovom monografijom istraživački interes posvećuje isključivo splitskim obrtnicima.

Knjiga je podijeljena u nekoliko većih cjelina. Osim osvrta na urbanistički razvoj grada, autorica posebnu pažnju uvodno posvećuje ekonomskoj topografiji Splita u 14. i 15. stoljeću. Osnovni razlog zbog kojeg je istraživački fokus usmjeren na rasprostranjenost pojedinih ekonomskih djelatnosti unutar gradskog distrikta, jest – kako to autorica navodi – nastojanje da se u prvom redu razumiju ekonomski, ali i politički činitelji koji su uvjetovali prostorno oblikovanje grada.

Cjelovito poznavanje određene gradske zajednice pretpostavlja što potpuniju sliku njezinog društvenog ustroja. Suprotno dosadašnjoj praksi hrvatske historiografije, koja je ponajviše bila fokusirana na odnose unutar dalmatinskog plemstva, autorica ovom prilikom razmatra niže staleže splitskog komunalnog društva sustavno promatrane na primjeru obrtničkog sloja. S jedne strane riječ je o siromašnijim pripadnicima splitskog puka koji su egzistenciju osiguravali jednostavnijom obrtničkom djelatnošću ili radom vezanim uz agrar te, s druge strane, skupini poduzetnijih obrtnika koji su se bavili profitabilnijim djelatnostima, zbog čega su se prometnuli u zaseban sloj splitskog građanstva. U nastavku teksta nameću se pitanja kojima autorica pomnije analizira složene društvene procese, raščlanjujući složene strukture srednjovjekovnog društva. Pitanja su to koja se odnose na socijalni položaj i pravni status splitskih građana i pučana, načine i okolnosti njihova djelovanja te odnos s drugim društvenim skupinama, preispitujući i ulogu mletačke vlasti koja nastupa početkom 15. stoljeća. Referirajući se na splitsko društvo u predmletačkom razdoblju autorica također analizira demografsku sliku i etničku podlogu srednjovjekovnog Splita.

Analizirajući u zasebnom poglavlju ekonomsku djelatnost splitskih obrtnika u 14. i 15. stoljeću, uz agrarnu privredu i brodogradnju, autorica nalazi splitski obrt kao jedinu proizvodnu granu komunalne ekonomije koja je u potpunosti zadovoljavala lokalne potrebe. Razlog tome je velika potražnja, što je rezultiralo brojnošću i raznovrsnošću obrtničkih radionica, međutim, na jednostavnom stupnju tehnološkog razvoja; uspijevale su zadovoljiti domaću potražnju bez potrebe dodatnog uvoza. S tim u vezi autorica razlaže o zastupljenim zanatima, organizaciji obrtničke proizvodnje, proizvodnim postupcima zastupljenih djelatnosti, sirovinama i alatima, obrtničkim bratovštinama, školovanju obrtničkih naučnika te položaju pomoćne radne snage. Nastojeći spoznati stvarni doprinos i ulogu tog društvenog sloja unutar cjelokupne gospodarske slike splitske komune, istraživački fokus usmjeren je ne samo na njihovu primarnu djelatnost, onu obrtničku, već i na zastupljenost splitskih obrtnika u drugim ekonomskim djelatnostima. Samim time, autoričina intencija važan je iskorak u odnosu na dosadašnju praksu i dosege hrvatskih historiografa, koji su, zanimajući se za gospodarske teme dalmatinskog srednjovjekovlja, ponajviše razmatrali utjecaj mletačke restriktivne ekonomske politike na komunalna gospodarstva. Osim što se zanima za konkretne nezanatske djelatnosti, u kojima su splitski obrtnici participirali, to poglavlje analizira i one koje su se pokazale najprofitabilnijima te samim tim doprinijele daljnjoj socijalnoj stratifikaciji.

Nakon razmatranja ekonomskog djelovanja splitskog obrtničkog sloja, autorica se upušta u onaj segment koji za čitatelja ima naročitu draž, međutim, u istraživačkom smislu predstavlja naročiti izazov. To je nastojanje rekonstrukcije svakodnevnog života neke društvene zajednice. S obzirom na to da narav arhivske građe najčešće o tome daje tek šture informacije, svatko je u tom nastojanju dužan posebno izoštriti svoje istraživačko oko, slijedeći različite metodološke obrasce. Notarski spisi koji su autorici primarni izvor informacija u pisanju ove monografije pokazali su se očito vrlo zahvalnim medijem, s obzirom na to da je posebnim poglavljem svoje knjige na tu temu dosta uspješno zao-

kružila čitavu priču o splitskim srednjovjekovnim obrtnicima. Razmatra tako osnovne parametre prema kojima su se dogovarali pučanski brakovi u srednjovjekovnom Splitu. Iako notarski spisi ne daju previše informacija o bračnim odnosima pučana, autorica dolazi do određenih saznanja kombinirajući podatke bračnih ugovora splitskih obrtnika i nekih odredbi statutarnog prava. Nadalje, propituje se položaj žene ne samo unutar bračne zajednice, već i obiteljskog okvira, samim time pozicionira ga i unutar komunalnog društva općenito. Na temelju sačuvanih notarskih izvora pokušava se procijeniti i broj djece u obrtničkim obiteljima, istražujući također emocionalne odnose između roditelja i djece, kao i rodbinsku ili, pak, stalešku povezanost. Nadalje, nastojeći sagledati različite aspekte svakodnevnice splitskih obrtnika, autorica proučavajući obrtničke inventare dolazi do vrijednih podataka pomoću kojih uspješno ispisuje stranice koje govore o kulturi stanovanja i kvaliteti življenja tog društvenog sloja: pokušava predočiti izgled kuća, interijere, ali i načine odijevanja te prehrane. Zaključci koje donosi, relevantni su ne samo za ovaj splitski slučaj, već će svakako poslužiti i kao komparativni predložak za ostala dalmatinska društva kasnog srednjovjekovlja.

Knjiga Tonije Andrić mnogo je više od – kako to autorica uvodno sugerira – „tek skromnog pokušaja“ cjelovitog sagledavanja splitske društveno-ekonomske situacije 14. i 15. stoljeća. Svakako predstavlja značajan dobitak za hrvatsku historiografiju, jer s jedne strane popunjava veliku spoznajnu prazninu u svezi društvenog oblikovanja splitske komune, kao i ekonomske aktivnosti Splitskana u 14. i 15. stoljeću, dok s druge strane nesumnjivo predstavlja veliki poticaj za daljnja istraživanja u tom smjeru. Monografija nadmašuje kvalifikaciju ekonomske povijesti, zakoračivši vrlo suvereno unutar žanrovskog spektra koji dotiče i povijest svakodnevnice, ili pak povijest mentaliteta, što je svakako dobra pretpostavka da bi knjiga mogla naći put i do šire, a ne samo stručne javnosti.

Nikša Varezić

POVIJEST BUZETSKOGA PODNEBLJA

Slaven Bertoša, Fragmenti buzetske prošlosti u srednjem i novom vijeku, Srednja Europa – Sveučilište Jurja Dobrile u Puli – Državni arhiv u Pazinu – Grad Buzet, Zagreb – Pula – Buzet – Pazin 2018.

U suizdanju Srednje Europe, Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, Državnoga arhiva u Pazinu i Grada Buzeta godine 2018. otisnuta je deseta po redu opsežna istraživačka studija izuzetno agilnoga puljskog povjesničara, dugogodišnjega proučavatelja višeslojne istarske i kvarnerske kulturno-povijesne baštine, kao i mletačko-hrvatskih veza u novovjekovlju. Recenzenti su ovoga izdavačkog pothvata pokojni akademik Franjo Šanjek i dr. sc. Lovorka Čoralčić. Knjiga je podijeljena na dva dijela. Unutar šesnaest poglavlja sabrani su rezultati minucioznoga znanstveno-istraživačkog rada na raznolikim arhivskim izvorima, koji su obogaćeni pažljivo odabranim i kvalitetnim slikovnim materijalom nastalim na

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

51

BROJ 2

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase, sans-serif font.

ZAGREB 2019.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 51, broj 2

Izdavač / Publisher
Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher
Vesna Vlahović Štetić

Glavni urednik / Editor-in-Chief
Inga Vilogorac Brčić

Izvršni urednik / Executive Editor
Kornelija Jurin Starčević

Uredništvo / Editorial Board
Jasmina Osterman (stara povijest/ancient history), Trpimir Vedriš (srednji vijek/medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Željko Holjevac (moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history), Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),
Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council
Denis Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko Bratož (Ljubljana), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki (Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien), Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Karl Kaser (Graz), Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj), Nade Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd), Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

*Izvršni urednik za tuzemnu i inozemnu razmjenu /
Executive Editor for Publications Exchange*
Martin Previšić

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant
Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address
Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120191

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation
Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by

Marko Maraković

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout

Marko Maraković

Lektura / Language editors

Samanta Paronić (hrvatski / Croatian)

Edward Bosnar (engleski / English)

Tisak / Printed by

Tiskara Zelina, Sv. Ivan Zelina

Naklada / Issued

200 primjeraka / 200 copies

Ilustracija na naslovnici

Muza Klio (Alexander S. Murray, *Manual of Mythology*, London 1898)

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrcak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*